ego

Kerstmis

'Kan een humanist ook Kerstmis vieren?'
Een vraag die nogal eens gesteld wordt en de beantwoording zeker waard is. Kerstmis is voor duizenden tegenwoordig het feest waarin de gezinsleden wat intiemer dan anders bij elkaar zijn, het feest van de huiselijke gezelligheid, waarin ook wat meer spijzen en dranken dan op andere tijden worden ingeslagen.
We behoeven daarop niet minachtend neer te zien. Wie beseft dat de kracht van het gezinsleven één der pijlers is van onze huidige samenleving zal slechts met genoegen dit 'welbehagen' in het gezinsleven tijdens de kerstdagen gadeslaan.
Het is vanzelfsprekend dat humanisten dit feest kunnen medevieren. Maar is er niet meer?
In oorsprong is Kerstmis een midwinterfeest. Onze verre voorvaderen vierden omstreeks Kerstmis de naderende wederkeer van licht en warmte. Zegt ons dat nog iets in deze tijd van geperfectioneerde kunstmatige verlichting en verwarming?
Natuurlijk niet zo heel veel maar toch lijkt mij, zijdelings, deze oorsprong van het kerstfeest ook vandaag nog wel een rol te kunnen spelen. Onze traditionele kerstboom met zijn lichtjes is daarvan trouwens het symbool. Maar de emotionele kern van het feest kan dat vandaag toch niet meer zijn.

Toen kwam het Christendom. Het feest van de geboorte van Jezus van Nazareth. Er zullen vele humanisten zijn die dit niets zegt. Mij zegt het wel iets. Men zie daarvoor mijn artikel in dit nummer over de betekenis van Jezus van Nazareth.

Nu is het wel zo dat in de christelijke wereld het paasfeest, de Opstanding, veel eerder een rol heeft gespeeld dan het feest van Jezus' geboorte. En juist deze Opstandingsgedachte zal voor praktisch alle humanisten een onverteerbare zaak zijn. Daarom zal voor humanisten de herdenking van Jezus' geboorte altijd slechts een herdenking van menselijke gedachten en handelingen kunnen zijn.
Maar is dat voor de humanist niet voldoende?
Ik kan me een humanistisch kerstfeest waarin de grootte van de mens Jezus van Nazareth wordt herdacht zeer wel voorstellen.
Ik waag het nog een stap verder te gaan. Uiteraard op eigen verantwoordelijkheid.
Kerstmis is voor de christenen het feest waarin 'de verlossing van zonden' wordt voorspeld.
Nu spreken woorden als 'verlossing' en 'zonden' de humanisten niet zo erg aan omdat er van oudsher de gedachte van de menselijke onmacht en de Goddelijke Genade aan verbonden zijn. Maar los daarvan weten humanisten vandaag dat de mens een zware strijd te voeren heeft tegen het kwaad in zichzelve en het humanistisch vertrouwen in de mens berust er nu juist op dat hij gelooft dat de mens die strijd wil en er toe in staat is.

Ik vraag me af of niet juist door dit vertrouwen, het vertrouwen dat de mens, ondanks alle beroerdigheid, tot het goede in staat is, een nieuwe moderne visie op het kerstfeest zou kunnen ontstaan.
Kerstfeest zou dan het feest worden waarop de mens, in het donkerste van de dagen, het feit viert dat in hem, temidden van zorgen en kwellingen van het menselijk bestaan, het onverwoestbaar vertrouwen in de mogelijkheden van de mens gehandhaafd blijft.
Het zou zeker een feest waard zijn! Een feest waarin de intimiteit van het gezinsleven en de gedachte ook aan de mens Jezus van Nazareth niet behoeven te ontbreken. Zelfs de kerstboom zou in zo'n feest niet misstaan. Men begrijpe mij wel: het hoeft van mij allemaal niet maar als men mij vraagt, zou de humanist kerstfeest kunnen vieren dan heb ik de neiging om te antwoorden: Zeker, het zou best kunnen!

Red.

ego

Maandblad van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen

No. 32 — december 1964
3de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstraat 84, Driebergen
telefoon 03438 — 2878

Vaste medewerkers:

Mw. A. C. W. B. v. d. Hage–Rens
Jan Brouwer
Ton Hartsuiker
R. Jans
R. v. Kamp
Henk J. Meier
G. Schuurman
B. Vuysje
Dick Zaal

Abonnementsprijs: *f* 5,— per jaar
Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:
'Pastoor op huisbezoek' noemt Fons Jansen de creatie, die deze maand onze voorpagina siert. Het is een van de vele rake nummers uit Fons Jansens cabaret 'De Lachende Kerk', waaraan in dit nummer van EGO aandacht wordt besteed.

Sport en pers

De redactie van EGO heeft mij verzocht om deze keer 'zo maar' eens een artikeltje te schrijven; geen verhaaltje over deze of gene sportfiguur, maar een stukje over 'zo maar' een onderwerp. Na enig wikken en wegen heb ik dan maar besloten dit aan het onderwerp 'Sport en Pers' te wijden.
Ik zal u zeggen waarom. Omdat dit een onderwerp is, dat nog wel eens stof voor discussies oplevert. En tevens, omdat dit het terrein is, waarop wij, u als lezer en (waarschijnlijke) sportbeoefenaar en ik als sportjournalist, elkaar ontmoeten, elkaar hebben te verdragen en met elkaar, zij het langs verschillende wegen, hetzelfde doel beogen: activering van de sportbeoefening.
Alles wat tot een betere verstandhouding en een betere samenwerking met betrekking tot dit doel kan leiden, juich ik van harte toe. Vergun mij daarom, dat ik u eens een kleine blik gun op het werk van de sportjournalist en de vraagstukken — nu ja, vraagstukJES — die daarbij om het hoekje komen kijken. Temeer omdat daarover bij de lezer/sportbeoefenaar nog wel eens enig wanbegrip blijkt te bestaan.
Als sportredacteur van een van de in dit land verschijnende grote dagbladen mag ik, geloof ik, gerust zeggen, dat ik een niet onaardig vak heb. Een wat vermoeiend vak soms, als de dagen heet zijn, het nieuws schaars en de te verwerken stof taai is. Maar een vak toch ook met verkwikkende rustpunten zoals de verrukkelijke hei achter de tribunes bij de TT-races in Assen.

Tegenstellingen

Want dit is het vak van de tegenstellingen. Het geeft je ontspanning in je werkuren. Maar het laat je ook zwetend zwoegen in wat je eigenlijk je vrije tijd had willen noemen. Een moeilijk vak is het dikwijls, deksels moeilijk zelfs. Maar daarnaast is het meermalen van een haast waanzinnige eenvoud.
Kijk, het is helemaal niet moeilijk om bij Ajax-DWS achter de perstafel te zitten en een kritisch oog te wijden aan de wedstrijd en het verdere schoons of lelijks wat daar zoal te bekijken valt. En zelfs het schrijven van het verslag van de wedstrijd is, goed beschouwd, maar kinderspel.
De moeilijkheden beginnen pas naderhand, wanneer je geschrijf eenmaal aan de openbaarheid is prijs gegeven en het erom gaat de goede vrede te bewaren met zowel Ajax als DWS en hun beider wijdvertakte aanhang.
Want het is zelfs jou, professioneel scribent, niet gegeven zo te schrijven, dat er geen enkel zeer teentje in het gedrang komt, dat je pen niet eenmaal uitschiet en in een roodwit dan wel blauwzwart gekleurd billetje prikt.
Om dát te voorkomen zou een grootscheepse, al te gecompliceerde uitbreiding van het editiestelsel doorgevoerd moeten worden. Bovendien zou dat van de sportverenigingen een verdubbeling van de persplaatsen-accommodatie op de tribunes vergen, omdat men van een journalist nu eenmaal niet mag verlangen, dat hij zich transformeert in een soort geestelijke sprinkhaan, die voortdurend tussen de Ajax-editie en de DWS-editie heen en weer wipt.

Wrijving

Goed, hier schuilen dus de moeilijkheden. Ieder produkt van de vruchtbare pen des verslaggevers roept onvermijdelijk wrijvingspunten op, lokt onafwendbaar tegenspraak uit. Nu leven wij gelukkig in een geciviliseerde wereld, waarin de mensen er prat op gaan te schermen met begrippen als 'brede visie' en 'geestelijke standing', zodat vele sluimerende conflicten in de doofpot der beschaving worden gesmoord. Maar een enkele keer loopt de maat over en dan heb je het ged . . . in de glazen.
Nu zou dat allemaal nog niet zo erg zijn, wanneer je activiteiten als sportjournalist zich konden beperken tot die kringen, waarin de wet van de rede ten allen tijde van kracht blijft. Maar sinds je ook over boksen of judo schrijft, ligt dat allemaal een beetje anders. Dan kán het namelijk gebeuren, dat op een gegeven ogenblik de vertoornde vader of oom van een bokser je pad kruist.
Want het is het merkwaardige met boksers — die zelf dikwijls heel prettige en vredelievende jongens zijn — dat zij, geloof dat van mij, bijna allemaal vaders en ooms hebben, die een heimelijke drang naar de pugilistiek in hun knuisten voelen kriebelen 'als je aan hun jongen komt'.
Hoe je dit soort problemen het hoofd moet bieden, moet oplossen of ontwijken, dat is iets wat geen enkele journalistencursus — schriftelijk dan wel mondeling — je aan het verstand kan brengen. In sommige gevallen kan het afdoende zijn, dat je vrij flink van postuur bent. Dat schrikt nog wel eens af. Wellicht is het daarom, dat sportjournalisten over het algemeen redelijk uit de kluiten gewassen jongens zijn.
Vaak is het echter nog belangrijker, dat je over een gulle lach beschikt en een losse schouderklap kunt uitdelen. Zij doen dikwijls wonderen. Zij ontnemen het conflict zijn scherpe kanten. Zij lossen de wrevel meestal wel op in een wolk van vage amicaliteit, waarin je figuur gaat schemeren als 'een vent, die in de gaten gehouden moet worden omdattie van de pers is, maar die toch niet helemaal ongeschikt is.'
Ach, en als je nu maar altijd van jezelf weet, dat je nooit schrijft met de bewuste bedoeling om krenkend te zijn, dat je alleen maar heel eerlijk je eigen mening wilt zeggen en dat die desnoods ook wel eens fout kan zijn, dat verder iedere (club)kleur je even lief is, dan is het wel te harden als journalist tussen al die honderden sportvogels van diverse pluimage.
Je fladdert dan zo maar wat in dat bonte wereldje rond, jubelt als je vindt dat er wat te jubelen valt, maar krijst op z'n tijd ook eens een deuntje als je dat een besliste noodzakelijkheid acht.
Je schrijft 'mooie stukkies', die sommige lezers een lelijk gezicht doen trekken. En je schrijft eens iets 'vuils' en ervaart, dat er altijd mensen zijn, die nu juist dit mooi hebben gevonden. Ik zei het immers al: dit is het vak van de tegenstellingen.

GER SCHUURMAN

Iedere clubkleur is de sportjournalist even lief.

Wie is er (eigenlijk) bang voor Virginia Woolf?

Als de jeugdige gasten Honey en Nick, uit het toneelstuk "Wie is er bang voor Virginia Woolf?" van Edward Albee, aanstalten maken om te vertrekken, probeert Nick iets van een beleefd bedanken te uiten.

Het lukt hem niet. George, de gastheer, geeft aan, dat het beter is om te gaan. Hij sluit de deur achter hen, wacht een ogenblik, keert terug naar de kamer, kijkt naar Martha, zijn vrouw, loopt naar de tafel, pakt er een paar glazen af, en gaat ermee terug naar de (huis)bar.
Hij vraagt of Martha nog iets wil drinken. Martha wil niet. George neemt (dan) ook niets. Hij vraagt of Martha moe is. Martha is moe. George zegt, dat het morgen zondag is. Een hele dag om uit te rusten. Martha zegt ja, en zwijgt, zwijgt, totdat ze, aarzelend vraagt: 'Was dat . . . nou . . . nodig . . . dat je . . .?'
George (na pauze): 'Ja'.
Martha: 'Ja? Echt?'
George houdt vol. De dood van zijn en Martha's zoon, bekend gemaakt en uitgespeeld in aanwezigheid van de twee gasten, is echt, is een voldongen feit. Niets en niemand kan daar nog iets aan veranderen. Martha, noch haar twijfel of het zo wel goed is.
Tenslotte geeft Martha haar weerstand op. Als George zijn hand op haar schouder legt, drukt zij haar hoofd achterover tegen hem aan. Zo blijft zij zitten, ook als George begint te zingen 'Wie is er bang voor Virginia Woolf?', en zij, Martha zegt: 'Ik wel George . . . Ik wel.'
Daarna valt het doek, klinkt applaus, is het sprookje van de wolf uit, en is de avond van Martha en George, Nick en Honey, op.

Een avond, die begint als Martha en George terugkeren van een ontvangst bij de vader van Martha. Beiden, Martha en George, hebben meer dan voldoende alkohol tot zich genomen. Om twee uur in de nacht ontvangen zij Nick, de wetenschapsman van de biologische faculteit, en zijn vrouw, Honey. Nick en Honey waren ook op de ontvangst van Martha's vader, en komen op diens advies nog wat praten met de oudere, meer geroutineerde George en Martha.
Ofschoon George professor in de geschiedenis is, en de vader van Martha rector magnificus van de plaatselijke universiteit, ontwikkelt zich tussen mannen noch vrouwen een zuiver wetenschappelijk gesprek. Integendeel. Martha, geconfronteerd met de jonge en nog veelbelovende Nick, ziet haar George zoals hij is: Een mislukt hoogleraar (mens). Martha zegt het George, waar de anderen bij zijn, En behalve dat, zegt Martha meer: Zij praat over haar kind, haar zoon, en daarmee over het geheim, dat George en zij tot voor kort bezaten.
George probeert zich tegen de aanvallen van Martha te verzetten. Maar voorlopig is hij kansloos. Uit drang zichzelf te manifesteren tegenover Nick, en uit verlangen zichzelf en haar eenzaamheid niet te horen, schreeuwt en schreeuwt Martha, doet pijn, kleineert George, teistert zijn wetenschappelijk verleden, plus het boek dat hij geschreven heeft, en dat hij in werkelijkheid zelf is.
Nick en Honey drinken, wennen aan de vreemde situatie, gaan mee doen, zingen m e t Martha het "Wie is er bang voor Virginia Woolf?", t e g e n George. Het drie tegen één duurt evenwel niet lang. De avond wordt hoe langer hoe onoverzichtelijker. Vanuit die situatie wordt echter wel steeds duidelijker, dat de manzieke, zuipende, alles kapotmakende, maar overgevoelige Martha, het zwakke, rijke, verwende naar een kind verlangend, maar tegelijkertijd angst voor het moederschap bezittend, vrouwtje Honey, de krachtige, nog een hele toekomst voor zich hebbende Nick, en de oude binnen nog geen drie uur tot in zijn wezen aangetaste en bijna vervallen George, niet bij of met elkaar zijn, maar tegenover elkaar. Men sart elkaar, twist over een bepaald onderwerp, geeft elkaar een moment rust, om daarna opnieuw te beginnen. Nog intenser, doortrapter, schoftiger, en steeds met nog meer energie.

Als Martha het door George genoemde spelletje — Gastvrouwtje dekken — inderdaad met Nick in praktijk brengt, en George met een nevelig voor zich uit brabbelende Honey in de kamer achterblijft, schijnt een einde van het elkaar kapotmaken bereikt.
Het is evenwel pas het begin. In het kind-gehakkel van Honey wordt het doorslaggevende spelletje — Kindje op moeders schoot — geboren. Kern van dit spel, zoals George het in een afgeronde vorm voor zich ziet: er wordt gebeld. Iemand met een bericht over de zoon. Zoon is dood. Voor eeuwig dood.
Dit spel lijkt, gelijk in het begin duidelijk gesuggereerd, de nederlaag voor Martha te betekenen. Niet, omdat zij afgaat in de ogen van de door haar gigolo respektievelijk huisknecht genoemde Nick, niet omdat zij door de mand valt tegenover het kind-vrouwtje Honey. Het is haar eigen Martha-gebied, waarop zij gedeelten prijs moet geven, omdat zij eindelijk ziet wie zij (jarenlang) was: een zich aan een nooit reël wordende verwachting vastklampende vrouw. En direct daarnaast wie zij nu is: De moeder van een doodgeboren zoon, die nooit geboren moest worden. Zij baarde nooit, maar George doodde het kind.
De voorlopige winst voor Martha lijkt inderdaad omgeslagen in een totale nederlaag. Een moment moge dat zo lijken, in wezen is het resultaat van Georges' 'keizersnede' slechts één definitief verlies, nl. dat van de gefingeerde zoon. Een heengaan, dat in zijn abruptheid schokt, maar Martha zowel als George, verlost van een nauwelijks leefbare (kind) illusie, en als winst voor beiden in zich draagt, dat Martha en George in plaats van feller tegenover elkaar, dichter tot elkaar gekomen zijn.
Een happy-end dus? Ja, maar dan niet te verstaan in de zin van zaligmakend elkaar ten slotte vinden. Wel een tijdelijk rust- (en daarmee begin)punt, waarbij het het elkaar doen kreperen, vanuit de vitale behoefte elkaar meer te kennen door middel van pesten en schelden zowel als door vriendelijk stil zijn, en liefhebben, nooit tot de onmogelijkheden zal blijven behoren.

Bedenkend, dat Albee's 'Wie is bang voor Virginia Woolf?' het vorig toneelseizoen door de Nederlandse Komedie op het repertoire genomen, nu nog avond na avond uitverkocht is, zal men kunnen opmerken, dat het buitensporige (en dat vooral op het gebied van grof taalgebruik) het sexuele en het zuiperige, het toch maar weer lekker doen. Heeft men aan een dergelijke benadering van het succes niet genoeg, dan kan men bij voorbeeld nog naar de medewerkenden, met gerenommeerde namen als Ank van der Moer (Martha), Han Bentz van den Berg (George), Femke Boersma (Honey), en Hans Boswinkel (Nick), verwijzen.
Ook dat echter is niet voldoende. Dat wil zeggen niet wanneer men de (naam)bekendheid als criterium voor het succes neemt. Toch is men 'warm'. Dichter bij het succes zowel als bij de doorslaggevende en 'rakende' kern van 'Wie is bang voor Virginia Woolf?' komt men, wanneer men zich realiseert, dat de spelprestaties van genoemde acteurs en actrices, niet met termen als goed, knap, onvergetelijk, etc. te beoordelen zijn. Zij zijn er gewoon in geslaagd hun namen, en hun eigen (toneel) ik, weg te spelen, en te worden tot Martha, George, Nick en Honey, of wel tot symbool van verdriet, ellende, menselijke heerszucht en ondergang, verval, eenzaamheid, en liefde.
Dit aan de orde te stellen is bepaald niet geheel nieuw bij de hedendaagse toneelschrijvers. Mensen als Becket, Osborne in zijn beginwerk, en in mindere mate ook Pinter, doen niet anders. Aan invloed van, en dientengevolge overeenkomsten mèt deze schrijvers, ontkomt Albee dan ook niet. Belangrijker is echter, dat Albee zich in één alles overheersend opzicht weet te onderscheiden, nl.: Zijn (toneel)-levensvisie is niet uitzichtloos. Zijn laten botsen van de twee grote machten: het menselijk vermogen tegenover het menselijk onvermogen, wordt na een als totaal vernietigend aandoende situatie, een opnieuw beginnen.
Dat dit nog mogelijk is, komt door het reeds aangeduide element der liefde. Niet de romantische, zachte, bijna-warme, of vergetelheid gevende verrukking tussen twee mensen, maar de liefde geboren uit en versterkt door, de bij elkaar onderkende eenzaamheid. Men ziet op een bepaald moment wie men is, en wie men niet is. Men voelt en kent zijn beperking,

Scène uit 'Wie is er bang voor Virginia Woolf?' Links: Hans Boswinkel (Nick), rechts: Han Bentz van den Berg (George).

komt naakt tegenover elkaar te staan. De toenadering, die daarop volgt, is er niet één uit medelijden, maar uit onmacht, en uit de eerlijkheid die onmacht voor elkaar te bekennen.
Dat het hierbij onjuist is van menselijke zwakte, in de zin van bij voorbaat elke weerstand op te geven, te spreken, moge blijken uit het moment, waarop Martha haar tijdstip van bekennen ervaart: na een avond, een nacht, en eigenlijk na jaren van zich verzetten tegen juist dat ogenblik van totale ontluistering. Een situatie, die voor George (lang gezwegen, maar nu eindelijk gepraat), evenzeer geldt.

Dat het positieve element in 'Wie is er bang voor Virginia Woolf?' er zo duidelijk uitspringt, komt niet alleen door de levensinstelling van Albee. Het wordt mede veroorzaakt door zijn vermogen met menselijke liefde samenhangende facetten, als schijn en werkelijkheid, dramatisch aan te geven. Zodanig zelfs, dat men als toeschouwer, bij voorbeeld in het geval van de 'schijnzwangere' Martha, meegetrokken wordt in de vraag: is het waar of niet waar, echt of onecht, kan zij nu kinderen krijgen, of zal er nooit sprake van een kind kunnen zijn? De twijfel wordt daarbij door Albee versterkt door de tegenstrijdigheden, die hij ieder der acteurs in de mond legt.
Dit vraagt van de toeschouwer aandacht voor elke monoloog of dialoog, en ontneemt bovendien (en hierin verschilt Albee dramatisch sterk van bij voorbeeld een Becket), iedere schijnbaar zinloze opmerking zijn zinloosheid. Het is vooral ook daardoor, dat men kijkend naar 'Wie is bang voor Virginia Woolf?', niet toe-schouwt, maar zich gespannen voelt, en bijna lijflijk betrokken wordt bij deze thriller der eenzaamheid.

Natuurlijk is deze ontstane betrokkenheid niet alleen de consequentie van psychologische handigheidjes of toneeleffecten. Daarop alleen spekulerend zou een 'Wie is er bang voor Virginia Woolf?' nooit hebben kunnen ontstaan. Het is de voortdurend doorklinkende oprechte inzet van de mens Albee, die woord, gebaar, stilte mogelijk maakt. Dat de schrijver daarbij niet de geïsoleerde ivorentoren figuur, die zijn artistieke ideeën verkondigt, is, maar met beide benen en handen op de wereld leeft, blijkt o.a. uit de momenten, waarop het publiek lacht. Enerzijds om even aan de spanning te ontkomen, anderzijds uit herkenning.
Naarmate het stuk vordert blijkt het feit, dat het gebeuren zich afspeelt in een woning van een hoogleraar, of dat zijn manlijk bezoek een veelbelovend wetenschapsman is, niet meer storend te werken. George, Nick, Martha en Honey, komen van het toneel af, nemen bezit van de toeschouwer, kruipen in zijn hoofd, armen, rug, maag, buik. De toeschouwer wordt op zichzelf, op zijn gelijkenis met de (toneel) mensen gewezen, en daardoor op de boze wolf, die naast en rond ons beweegt, maar evenzeer in ons zelf leeft.
Het gebruik van het wat gezochte beeld der boze wolf, moge misschien wat geforceerd of kinderachtig aandoen. Zich deze boze wolf te beseffen evenwel, is bepaald geen kinderspel, of sprookje. Zich er tijdelijk van te ontdoen, vereist meer dan door leeftijd eventueel verkregen moed. Een gecompliceerde situatie. Temeer ingewikkeld, omdat genoemd gelach niet steeds gelijktijdig klinkt, en van geen enkel mens te zeggen is of zijn lachen, niet lachen, te vroeg of te laat lachen, een ja of nee impliceert op de tenslotte door George 'gezongen' vraag:
'Wie is er bang voor Virginia Woolf,
Virginia Woolf,
Virginia Woolf,
Wie is er bang voor Virginia Woolf,
Vroeg in de morgen?'

D. ZAAL

De titel van het stuk is ontleend aan een liedje, dat in het stuk wordt gezongen, een dronkemans parafrase op het bekende kinderwijsje 'Who's afraid of the big bad woolf?' De naam van de (Amerikaanse) romanschrijfster en gevreesde essayiste in de titel heeft geen andere functie dan deze.
Van 'Wie is er bang voor Virginia Woolf?' verscheen een Nederlandse vertaling van G. K. van het Reve bij Van Ditmar, Amsterdam.

De betekenis van Jezus van Nazareth

Het is in humanistische kring zeker geen gewoonte te schrijven over Jezus van Nazareth en het behoeft dus enige toelichting als het hier toch gebeurt.
Waarom is er in buitenkerkelijke kringen weinig belangstelling voor deze dominerende figuur uit het Nieuwe Testament? Ik meen dat het antwoord op deze vraag moet luiden: de figuur van Jezus van Nazareth is zo zeer het kernpunt geworden van het christelijk godsgeloof dat zijn naam en dit geloof onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden (Jezus is immers ook Gods zoon d.w.z. deel van de Goddelijke Drie-Eenheid) zodat het ergernis wekt zowel bij gelovigen als ongelovigen als men Jezus' naam gebruikt los van het christelijk geloof.
Het gevolg is dat de niet-gelovige mens meent mèt het geloof in God ook de figuur van Jezus van Nazareth te moeten afschrijven.
Wel, ik ben zo vrij hier een vraagteken te plaatsen.
Ik ben altijd bijzonder gefascineerd geweest door de figuur van Jezus van Nazareth. Ik ben tegelijkertijd goed humanist d.w.z. ik hecht niet het minste geloof aan de gedachte dat Jezus van Goddelijke oorsprong zou zijn of dat hij zou zijn 'opgestaan', althans niet als daaraan meer dan symbolische betekenis moet worden gehecht en dat lijkt me duidelijk de bedoeling van het christendom.

Wat weten we van het 'Leven van Jezus'? Er is, van de Amerikaanse Professor Paul M. van Buren, sinds kort een boek uit dat de naam draagt: The secular meaning of the Gospel. (vert. de wereldlijke betekenis van het Evangelie). In dit boekje wordt, nog eens, duidelijk gemaakt dat er maar heel weinig werkelijke historische gegevens bestaan 'over een man die de naam Jezus droeg'. Hiertoe behoren enkele hoofdthema's van preken, enkele plaatsbepalingen van de handelingen van Jezus alsmede enkele gegevens over zijn terechtstelling aan het kruis.
Ook de evangeliën uit de Bijbel zijn in historisch opzicht onbetrouwbaar. Van Buren zegt van de evangelisten: 'They wrote as believers, even as worshipers' (vert. zij schreven vanuit hun geloof, hun verering). Het is duidelijk dat historische juistheid dan niet gegarandeerd is. Daarom was het de evangelisten ook niet te doen.
Nu moet men de belangrijkheid van de historiciteit niet overdrijven. Het is zeer de vraag of het beeld waarmede de gemiddelde Nederlander rondloopt van b.v. Socrates, Erasmus, Napoleon of Ghandi historisch juist is. Toch 'doen' deze figuren ons iets! Hoewel het ongetwijfeld een zaak van geestelijke hygiene is om ons beeld van een mens steeds weer te toetsen aan wat historisch van die mens bekend is of wordt, kan toch niet worden gezegd dat ons beeld alleen bestaat uit zulke historische gegevens. Zo kan ook de figuur van Jezus van Nazareth meer zijn dan de enkele gegevens die over hem historisch vaststaan.
Indien ik nu tracht weer te geven wat voor mij het fascinerende is in het leven van Jezus van Nazareth dan doe ik dat met twee uitdrukkingen die, dat geef ik toe, ook slechts interpretaties zijn van de weinige gegevens waarover we beschikken.
Jezus van Nazareth, 'de werkelijk vrije mens' en tegelijkertijd 'de man voor anderen'.

Alvorens wat nader op deze beide uitdrukkingen in te gaan moet ik een punt ter sprake brengen dat m.i. van het grootste belang is nl. dat we waarschijnlijk al op de verkeerde weg zijn als we deze uitdrukkingen met onze 20-eeuwse ogen lezen. De begrippen 'vrijheid' en 'anderen' hadden dus voor Jezus waarschijnlijk een geheel andere kleur dan voor ons.
Albert Schweitzer heeft in zijn boek 'The quest of the Historical Jesus' (letterlijk vert. Onderzoek naar de historische betekenis van Jezus) opgemerkt dat we Jezus van Nazareth slechts kunnen begrijpen in zijn radicale gerichtheid op het Joodse openbaringsgeloof d.w.z. op het geloof in de openbaring in de komende Messias (Heiland).
Ik weet niet of Jezus zichzelf heeft beschouwd als deze Messias. Sommige thema's van zijn preken doen dat vermoeden, maar zeker lijkt het mij dat hij heeft geleefd in deze heilsverwachting en dat begrippen als 'vrijheid' (waarschijnlijk heeft Jezus dit woord zelfs nooit gebruikt) en 'liefde' door hem werden beleefd in het licht van deze verwachting. In dit opzicht is de kleur van Jezus' leven beslist niet humanistisch.

Maar nu voltrekt zich in deze Jezus van Nazareth het wonderlijke dat hij in zijn verwachting een werkelijk vrij mens wordt en de man voor anderen. Men kan zeggen: Geen wonder met zo'n geloof! Ik weet niet of dat afdoende is. Ook anderen hebben dat geloof gekend.

Maar in Jezus van Nazareth steeg dit geloof d.w.z. het vertrouwen in de Vader tot een ongekende hoogte zodat zijn mens-zijn een unieke inhoud kreeg.
Hij werd daardoor een werkelijk vrij mens en tegelijkertijd de man voor anderen. Want dit is voor mij het wonderlijke en unieke en dus ook fascinerende in Jezus van Nazareth dat hij in zijn persoon vrijheid en liefde tot een ongekende en onherhaalbare levenshouding verenigde.

De vrijheid van Jezus van Nazareth kwam voort uit een innerlijke kracht die tegelijkertijd aan de wereld deelnam en er zich van los kon maken, zozeer dat hij in en tegenover de wereld als mens de nederlaag kon lijden en toch triomferen. Het leven van Jezus van Nazareth is de personificatie van de gedachte dat nederlaag en overwinning geen werkelijke tegenstelling vormen.
En dat kon slechts omdat Jezus zich in werkelijke vrijheid geheel kon losmaken om zich in werkelijke liefde geheel te schenken.
Dat is uniek en onherhaalbaar omdat de menselijke grootte van Jezus' persoon en de mystieke heilsverwachting van zijn tijd eenvoudig niet voor herhaling vatbaar zijn.

Een 'imitatie' van Jezus van Nazareth is dan ook onmogelijk. Maar in de eerbied voor deze unieke figuur drukken wij ons verlangen uit om vrijheid en liefde in een levende mens volledig gestalte te geven. Het zou belachelijk zijn om de naam van Jezus van Nazareth in verband te brengen met het humanisme maar het is niet belachelijk als ook humanisten kracht en troost putten uit de unieke figuur van Jezus van Nazareth.

Uit het bovenstaande moet het wel duidelijk zijn geworden hoe mijn gevoelens zijn t.a.v. Jezus van Nazareth. Het betreft hier inderdaad persoonlijke gevoelens die dus beslist niet door andere humanisten behoeven gedeeld te worden. Ik wil nog enkele opmerkingen maken over de gebeurtenissen na Jezus' dood. Ook daar is maar heel weinig van bekend. We weten dat er kort na Jezus' dood gesproken werd over het 'lege graf' en dat de discipelen, in de eerste plaats Petrus, beweerden dat Jezus aan hen was verschenen. Zo ontstaat de gedachte van Jezus' opstanding.

En hiermede staan we dan duidelijk voor een beslissing. Moeten we deze 'gebeurtenissen' zien als historische werkelijkheden dan klinkt het allemaal bijzonder ongeloofwaardig. Geen historicus zal ze voor zijn rekening nemen.
Het is ook mogelijk ze te zien als van louter symbolische betekenis. Opstanding zou dan niet betekenen werkelijke opstanding maar betrekking hebben op het feit dat Jezus' geestkracht door het voorbeeld van zijn leven en sterven op zijn volgelingen een geweldige invloed zou hebben gehad. Daar zou voor humanisten geen enkel bezwaar tegen zijn maar ik denk wel dat daarmede het christendom als godsdienst zou hebben afgedaan. Als menselijke, geestelijke en ethische beweging zou het dan toch nog van grote betekenis kunnen zijn.

Het is duidelijk dat het overgrote deel van de christenheid die weg tot nu toe niet op wil en kan. Dan blijft eigenlijk alleen de weg die Karl Barth zo duidelijk heeft gewezen: natuurlijk is het christelijke geloof dat Jezus in werkelijkheid Gods' Zoon zou zijn en als zodanig is 'opgestaan' voor mensen ongerijmd en absurd en daarom is dit Geloof ook een Genade d.w.z. het ligt boven menselijke krachten, slechts door Gods Genade wordt

het ons deelachtig. Men moet zich uiteraard voor de werking van die Genade wel openstellen maar ze behoort als zodanig niet tot de menselijke krachten.
Met deze stellingname voltrekt zich de scheiding der geesten. Deze weg is voor humanisten onbegaanbaar, ja sterker, deze absurde toevoeging aan het leven van Jezus van Nazareth heeft deze mens vervreemd van allen voor wie de toevoeging onaanvaardbaar is. En dat zijn in de gehele wereld millioenen mensen.
Wij staan vandaag in de moeilijke wereld van de twintigste eeuw. Een eeuw die toch niet zonder verwachting is.

Kerstfeest is het feest van de geboorte van Jezus van Nazareth. Ik wilde ook in EGO getuigen van mijn gevoelens t.a.v. deze unieke mens. Maar ik wil er geen twijfel over laten dat ik de christelijke veronderstellingen daar bij beslist niet deel.

Maar ondanks alles is Kerstmis het gedenken van de vrije en liefdevolle mens Jezus van Nazareth. En die is mij waarachtig niet onverschillig.

H. LIPS

Ken Christus vanuit de ontmoeting

Wat vele niet-christenen onbegrijpelijk en onaanvaardbaar lijkt is de ietwat massieve wijze, waarop gelovige mensen over Jezus spreken. De woorden Heiland, Zoon Gods, Verlosser liggen hen in de mond. En elk van deze woorden klinkt niet alleen als een geloofsbelijdenis van degenen, die ze gebruiken, maar ze zijn altesamen evenzoveel voorwaarden om te geloven. Het uitspreken ervan zou eerst toegang geven tot het geloof. Maar ze vormen daardoor barricades.

Niet zelden vindt men ook bij degenen, die buiten het geloof menen te staan de opvatting, die recht daartegenover staat — en er daardoor toch mee verwant is — dat het opzettelijk weglaten van deze termen de mogelijkheid pas opent om tot zinrijke benadering van de figuur van Jezus te komen.
Het schijnt mij juist toe om er naar te streven op zoveel mogelijk overeenkomstige wijze Jezus te ontmoeten, als zijn eerste discipelen Hem ontmoet hebben. Dit is in zekere zin onmogelijk, omdat er tussen zijn verschijning en ons een historische afstand van bijna twintig eeuwen ligt. Wij kennen Hem slechts uit schriftelijke getuigenissen. Dat Hij niet werkelijk heeft bestaan is een hypothese, die aanzienlijke moeilijkheden schept. Zij vindt weinig aanhang meer. Hoe men ook tegenover zijn verschijning staan mag, zowel critische wijsgeren als joodse geleerden aanvaarden zijn historiciteit. En voor zover men zijn tijd kent, als historische gestalte is zijn optreden en levenslot in grote trekken aannemelijk.
Wel heeft men er rekening mee te houden, dat de bronnen waaruit we zijn beeld kennen, de evangeliën een bepaalde kijk op zijn leven geven d.w.z. dat zij allen bij het schrijven van dit beeld uitgaan van het geloof in zijn opstanding. Des te duidelijker komt daardoor uit, dat zijn eerste volgelingen dit beslist niet deden. Althans in de reeks van ontmoetingen, die zij met Hem hebben en de gesprekken, die ze met Hem voeren blijkt telkens een stemming, die wankelt tussen onzekerheid, twijfel, voorlopige aanvaarding, verwondering, ongeloof en geloof. Hoe men hem benoemen zal wordt hun niet door Hem voorgelegd, maar het is telkens een uiting van verrassing hunnerzijds als men Hem als Messias, Zoon Davids, Zoon van God aanduidt. Zijn geroepenen waren Joden, ze dachten in joodse begrippen, leefden in joodse voorstellingen en verwachtingen. Dat bepaalt de taal, waarin zij spreken over en tot Hem. In die taal aanvaarden en huldigen zij Hem. Met behulp van deze voorstellingen en verwachtingen beoordelen ze Hem, aanvaardend of verwerpend. Want dit is het belangrijke: als Hij niet overeenstemt met wat ze in Hem zien, of van Hem verwachten, wijzen ze Hem af; bijbels gesproken: ze nemen ergernis aan Hem. Ieder mens, in welke tijd ook en van welke kant hij ook komt, krijgt hiermede te maken. Soms uit zich deze ergernis in een geleidelijke of radicale wijziging, soms in een onverschilligheid, soms in een poging om zijn beeld te vervormen naar een vooropgezet ideaal, dat men in zich draagt. In het laatste geval is Hij niet de norm voor het beeld, dat Hij in de mens wekken wil, maar het menselijke denkbeeld is de norm, waarnaar men Hem afmeet. Zo heeft Albert Schweitzer, de grote onderzoeker der verschillende Jezus-voorstellingen, gesproken van een liberaal Jezusbeeld, dat van Hem een gestalte maakt, door het rationalisme ontworpen, door het liberalisme in het leven geroepen en door de moderne theologie in een historisch gewaad gestoken.
Het lijkt me goed en nodig en eerlijk, dat een mens in deze tijd op zich laat inwerken wat over Jezus in de evangeliën geschreven staat. Hij moet dat

Vervolg op pagina 8

Wintersprookje . . .

Het was ijzig koud. Dat was de enige zekerheid die doordrong in de eerste sekonden.
Alles was nog donker, behalve waar een vage vlek op het gordijn het schijnsel doorliet van de straatlantaarn, vlak voor het huis. Nog voor achten. Enkele minuten later bromde de wekker . . .
Het nu volgende kwartier kunnen we overslaan. Voor wie eveneens in een onverwarmde slaapkamer huist, ergens buiten, bergt het geen geheimen, en de gelukkige bezitter van een radiator naast z'n bed wil ik deze kille realiteit besparen. Dan — in het donker — naar beneden, voetje voor voetje de trap af met in iedere hand een kil-klamme kruik.
Naar de kachel . . .! Hij staat zachtjes voor zich uit te smeulen, het eerste lichtpunt. Erachter rekken drie katten zich uit en lopen mekkerend mee naar de ijskoude keuken. Hun enthousiasme is aanmerkelijk geringer dan in de zomer, wanneer ze bij de eerste kreet van de wekker al voor de slaapkamerdeur staan.

Soms - als het héél koud is denk ik toch wel eens . . .

De melk is bevroren, de koffie ligt in harde bruine brokken in de pot en de waterleiding is nog afgesloten.
Dan volgt de haastige tocht naar het station, met de handen-met-wanten beurtelings in een jaszak; het wachten op de trein die — uiteraard — te laat is en eindelijk de sombere tocht, omringd door zwijgende of kuchende schimmen, in een ruimte die bij het binnenkomen nog wel warm aanvoelt, maar waarin je na een kwartier met je jas aan zit te rillen tot je huiverig op het nu nóg veel killere perron van bestemming belandt.

De dag is begonnen.
Op je werk is het tamelijk warm; je ontmoet mensen: meer of minder sympathiek, je drinkt koffie en je doet je werk: meer of minder interessant.

Middagpauze. — Je loopt langs winkels, ziet iets leuks, koopt iets lekkers of enkel iets dat je nodig hebt, werkt weer door en gaat naar huis. Hetzelfde programma in omgekeerde volgorde: lopen, trein, fiets . . .
Het is inmiddels een beetje licht en weer donker geworden. De wereld ziet eruit als in 'Het meisje met de zwavelstokjes' maar dan zonder visioenen.

Thuis is warmte en thee, maar ook werk. Het eerste beperkt zich tot één kamer, het laatste bestrijkt het hele (koude) huis. Als ik ga koken krijg ik weer gezelschap: 'Prrr . . . Wij willen eten . . .' Dat kan. Met bevroren vingers kerf ik in een bevroren hart; van een rund welteverstaan. Wanneer we alle vier in de warmte terugkeren, zij met volle magen en ik met volle borden, is de 'eternal strain of life' even verzacht.

De dag eindigt harmonisch met een boek, veel koffie, het uitwisselen van belevenissen (evt. ergernissen) en drie katten achter de kachel.

Soms staat er één op — sloom —, rekt zich uit en springt op schoot om zich daar zacht knorrend weer op te rollen. Zij houden een — zij het wat gedomesticeerde — winterslaap. Straks, in de zomer, zullen zij weer spelen en vechten, op onderzoek gaan, vrijen en alle vogels het leven zuur maken; maar nu is het winter en wie er niet uit hoeft blijft binnen.

Wij 'mensen' zijn anders.

Ook al houden wij rekening met de seizoenen, (de mode-tijdschriften en kolenrekeningen kunnen het getuigen) ons leven gaat door en het gigantisch sociaal, materieel en economisch systeem dat wij om ons heen gebouwd hebben kan zich niet storen aan bevroren sloten en thermometers.

Het is natuurlijk leuk, en flink van ons, dat wij de natuur zo meester zijn geworden; en normaal ben ik geneigd de afzijdigen en thuiszitters voor a-sociaal, weltfremd of gewoon sloom uit te maken . . . maar, soms — als het héél koud is — dan kijk ik naar mijn kachel en mijn katten . . . en dan ben ik er niet meer helemáál zeker van dat zij mij zouden moeten benijden!

KITTY VAN DER HAGE-RENS

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

KEN CHRISTUS VANUIT DE ONTMOETING - VERVOLG VAN PAG. 7

doen met eerbied en ontvankelijkheid. Hij zal, evenals de eerste discipelen, ervaren, ten eerste dat zijn eigen bestaan door Jezus doorlicht wordt. Dan kan hij hem noemen met alle namen, waar hij over beschikt; hij kan zeggen: het is een wonderdoener, een liefdevol en suggestief mens, een onverschrokken waarheidsgetuige, een onzelfzuchtig helper, een betrouwbaar vriend. Daarmee blijft Jezus toch nog in bekende sferen, al gaat hij tot de grenzen van het mensen-mogelijke. Maar telkens blijft er een rest over, die niet wordt uitgesproken, een geheimenis, een mysterie. Het is of de blik van Christus doordringt in onbekende diepten, het is of zijn stem gewaagt van vreemde werkelijkheden, of zijn macht boven het normale uitgaat, of zijn wezen niet binnen de grenzen blijft van het bekende historische, of zijn kracht de vijandelijkheid te niet doet, of zijn licht het duister verscheurt, of zijn leven de dood overwint, of zijn woord de gebondenen bevrijdt. Want zo gedraagt Hij zich temidden van de mensen, de zieken, de berekenenden, de gebondenen. Zo staat Hij tegenover priesters en tollenaars, zo tekent Hij zich af tegenover Pilatus en Herodes, zo is Hij aan het kruis vlakbij de moordenaars.
Wie is Hij? Vanwaar komt Hij? Waarheen gaat Hij?
En wie Hem zo tegenkomt, probeert te zeggen wie Hij is, stamelend, zoekend naar woorden, echte, nieuwe woorden. Ja het kan zijn, dat de nieuw-gevonden, hulpeloze, ongewende woorden ontoereikend blijken; en dat ze onwillekeurig toch weer te hulp roepen de oude, aanvankelijk te snel gebruikte termen, die zo ontoegankelijk leken: er gaat een werking van Hem uit, die als een genezing werkt; zou Hij daarom H e i l a n d heten? En zijn woord is meer dan een toevallig menselijk woord, er spreekt uit Hem iets tot mij en tot de wereld, waardoor ik ga begrijpen, dat Hij het e e u w i g e W o o r d genoemd wordt. En in al zijn doen en laten stroomt mij iets tegemoet, dat wijst op een wonderbaarlijke herkomst; een m e n s is Hij, maar méér dan de mensen; een profeet maar meer dan de profeten, een gezondene, maar meer dan andere gezondenen. En voorzichtig met angstige verrukking vormen mijn lippen het woord: de Zoon!
Ik zie tegen Hem op maar ik word niet teruggestoten. Ik heb geantwoord op zijn vraag: wie zegt gij dat ik ben? Hij wil niet, dat ik zomaar iets nazeg, maar dat ik antwoord met behulp van wat ik aan en door Hem ervaren heb. Hoe gebrekkig ook, hoe voorlopig ook, dat antwoord is van waarde. Kierkegaard, de grote Deense denker heeft eens gezegd: een zuchten naar Hem is ook een komen tot Hem.

Prof. dr. E. L. SMELIK

Fons Jansen: Ernst verpakt in grapje

Achter de schminkspiegel zit Fons Jansen, ex-omroeper bij de 'Wereldomroep' en ex-redactiesecretaris van 'G 3', het blad van de Katholieke Geestelijke Verzorging, zich klaar te maken voor een van zijn voorstellingen van 'De Lachende Kerk', het cabaretprogramma, waarmee hij reeds zo'n tweehonderd maal 'waar ook in Nederland' is opgetreden. Rustig trekt hij zwarte lijntjes rond zijn lichtblauwe ogen. Onderwijl zegt hij, zonder zijn blikken van de spiegel af te wenden: 'Nee, nerveus ben ik geloof niet voor een optreden. Wel ben ik altijd weer ontzettend nieuwsgierig hoe het publiek zal reageren. Dat houdt me enorm bezig. Maar echt nerveus ben ik nog nooit geweest'.

Fons Jansen glimlacht even en gaat onverstoorbaar verder met schminken. Het hindert hem kennelijk niet in het minst dat hij zo vlak voor een optreden met mij een gesprekje heeft. Volkomen ontspannen is hij achter de spiegel bezig, even ontspannen spreekt hij, kiest snel zijn woorden en laat duidelijk blijken dat hij er echt plezier in heeft om straks weer op de planken te staan.

Zijn programma is gericht op het Roomse geloof, 'maar,' zegt Fons Jansen uitdrukkelijk, 'ik hoop in de nabije toekomst het geloof in zijn geheel als uitgangspunt voor mijn cabaret te kiezen. Hetgeen ik nu doe is een begin. Omdat ik zelf tot de katholieke kerk behoor is het logisch dat ik in de eerste plaats het katholicisme 'gebruik' voor mijn programma. In deze materie ben ik het beste thuis.'

'Toen ik met het cabaret ongeveer twee jaar geleden begon was het voor mij een grote gok. Ik was er helemaal niet zo zeker van dat het publiek mijn grapjes over het Roomse leven zou pikken. Maar men pikte het wél en met die zekerheid achter de hand geloof ik dat de tijd langzamerhand rijp wordt om mijn terrein uit te breiden en ook het protestantisme in mijn programma te gaan betrekken.'

De 39-jarige in Hilversum wonende Fons Jansen haalt op de vraag of hij zich een overtuigd katholiek voelt de schouders op. 'Overtuigd katholiek? Ik weet niet wat dat is. Dat is een vraag die onmogelijk beantwoord kan worden. Zonder het katholicisme ontrouw te zijn geloof ik dat ik mij beter een christelijk humanist kan noemen.'

Fons Jansen vindt dat men er niet bang voor moet zijn om keihard te kunnen lachen om de spanningen in het geloof. 'Het katholicisme is tegenwoordig enorm in beweging. Er bestaan tegenstrijdige meningen, interpretaties. Je zou kunnen zeggen dat er meerdere soorten katholicisme zijn. Een hoop mensen voelen zich daardoor onveilig, ze hebben eigenlijk geen houvast meer. Aan de ene kant is dat natuurlijk een doodernstige zaak, maar tóch moet je er ook de humor van proberen in te zien. Daarom presenteer ik deze problematiek in de vorm van cabaret, dat neutraliseert, dat weerhoudt je ervan een zwaarwichtige 'boodschap' te brengen. Als je al die ernstige geloofszaken in een grapje verpakt, dan krijg je de zaal mee. De mensen willen humor, gewoon om zich even bevrijd te voelen van hun problemen over het geloof. Want geloof is voor iedereen een geweldig probleem, men zit er vaak mee.'

Ping-Pong

'Ik heb met mijn programma steeds weer het gevoel dat ik met de zaal een soort ping-pong wedstrijd speel: grapje-lach-grapje-lach. Dat is altijd weer een fantastisch fijne ervaring. Per avond breng ik ongeveer driehonderd grapjes over het voetlicht. Allemaal eerlijk van mezelf, hoor.'

Fons Jansen geeft twee typen voorstellingen: openbare en verenigingsvoorstellingen. Tot nu toe bestond het publiek doorgaans uit rooms-katholieken, maar hij hoopt spoedig vaker voor wie-dan-ook te kunnen optreden.

'Noem mijn programma vooral geen satire op het Roomse leven. Ik wil er niet tegenaan trappen. Er moeten geen mensen de dupe van zijn. Het gaat om een lichte toets, een haast nonchalante speelsheid, terwijl je tegelijkertijd bezig bent kleine prikjes uit te delen. Net niet helemaal ongemerkt. En dat moet allemaal in een hoog tempo gebeuren. Eigenlijk mag men niet de kans krijgen met lachen op te houden.'

Hoewel Fons Jansen in totaal twee uur per voorstelling op de planken staat, vindt hij zijn werk niet afmattend. 'Beslist niet zelfs, het is een ontspanning voor mij. Dit te doen vind ik zo heerlijk, dat ik gewoon niet de kans krijg me moe te voelen. Ik heb ook het grote voordeel, dat ik 's morgens altijd goed kan uitslapen. Hoe diep ik in de nacht ook thuis kom — als ik in Maastricht of zo moet spelen is het zelfs al bijna ochtend als ik ter stede ga — ik krijg altijd mijn acht uur slaap, daar zorg ik nauwlettend voor.'

Verscheidene malen is Fons Jansen gevraagd voor de televisie op te treden. Hij weigerde steeds. De reden? 'Dat durf ik nog niet aan. Daarvoor ben ik nog te kort bezig. Ik weet helemaal niet of mijn programma het voor de camera goed zou doen. Nee, voorlopig denk ik nog niet aan een televisie-optreden.'

Hij staat op, over enkele minuten zal hij beginnen. Het geroezemoes van de zaal dringt door in zijn kleedkamer. Hij schikt zijn smoking, werpt een laatste blik in de spiegel en wenkt pianist Michel Plemper. In zijn pochette stopt hij een klein zilverachtig microfoontje, dat lijkt op een roosje.

STEVEN KEY

De lachende kerk

'De Lachende Kerk' heet het cabaretprogramma, waarmee de Hilversummer Fons Jansen samen met zijn begeleider, pianist Michel Plemper, ons land afreist. Onlangs heb ik een voorstelling bijgewoond in Haarlem, waar Fons Jansen optrad voor een oudervereniging van een r.k. meisjeslyceum.

Tegen verstarring

Fons Jansen had daar het publiek — gemiddelde leeftijd ruw geschat veertig jaar — volledig in de greep van zijn geheel eigen humor. Talloze malen werd er letterlijk gebruld (door de heren) en bijkans gesnikt (door de dames) van het lachen. En verwonderlijk was dat geenszins, want Fons Jansens op het roomse geloof gerichte grappen getuigden doorgaans van een zodanige spitsvondigheid, dat ieder niet te snel in zijn religieuze denkbeelden gekwetst mens, die in het bezit is van een 'normale' zin voor humor zich onverbiddelijk moet overgeven. In Haarlem is dat duidelijk gebleken!

De woordspelingen, c.q. fijnzinnige toespelingen, waarmee Fons Jansen allerlei facetten van het katholicisme keer op keer, zonder ooit in grofheden te vervallen, op de hak neemt, hebben bepaald niet de bedoeling alleen maar als geestig door te gaan, als een soort verkwikkende lafenis voor naar een ontspannen lach dorstende mensen. Zij hebben ook, en dat in even belangrijke mate, de bedoeling de mensen ten aanzien van de problemen over het geloof een spiegel voor te houden. In de eerste plaats natuurlijk een láchspiegel, daarvoor is het cabaret.

Wat ik in Fons Jansen zo enorm bewonder is zijn gave om op bijzonder geraffineerde wijze ernstige aangelegenheden als geloofsproblemen nu eenmaal zijn te verpakken in bijna laconiek gepresenteerde grapjes. Zonder het geloof — in dit geval dus het katholicisme — aan te randen. Integendeel, juist door zijn grandioze gevoel voor humor, ontheft hij de religie van haar theoretische 'verstarring' en plaatst haar met al haar feilen, onduidelijkheden en misschien zelfs lachwekkendheden in een zeer menselijk vlak.

◀ *Aflezen van de kerkberichten*

Durf

Wat ik ook in Fons Jansen bewonder is zijn durf om met zo'n toch wel gewaagd programma op te treden. Er zullen altijd wel lieden zijn, die zijn cabaret té progressief vinden. Wat er allemaal gespuid wordt over het katholicisme is voor een goed verstaander ten slotte niet mals. Maar ik ben ervan overtuigd dat de overgrote meerderheid onder de katholieken, die zijn 'Lachende Kerk' hebben bijgewoond, met een bevrijd gevoel de zaal hebben verlaten.

Ik zei al, dat Fons Jansen nooit in grofheden vervalt en dat is het derde punt dat ik in hem bewonder: zijn aanvoelingsvermogen om nét niet te ver te gaan in zijn vaak duidelijk ironische toespelingen op het katholieke geloof. Fons Jansen brengt zijn programma met simpele middelen. Hij werkt practisch zonder dékor, slechts een kleurig boeket (kunst)bloemen en een kapstok met attributen, waarmee Jansen zich in enkele creaties tooit, vullen het toneel.

Show maakt Fons Jansen er dus niet van. Hij bereikt het publiek vrijwel uitsluitend met het woord — d.w.z. een in een duizelingwekkend tempo aaneengeschakelde keten van grapjes. Razendsnel wipt de cabaretier van het ene grapje op het andere over. Meestal houdt hij zijn gezicht daarbij in een strakke plooi. Zijn ogen echter spelen voortdurend met de tekst mee.

Kostelijk zijn enkele korte liedjes, die ondanks hun speelsheid een rijke inhoud verraden. Het mooiste liedje vond ik wel het filosofische 'Hoe moet ik geloven?', waarin Fons Jansen heel fijntjes de onvolmaaktheid van de religie laat uitkomen. In zijn liedjes wordt hij lichtvoetig en zeer geroutineerd begeleid door Michel Plemper. De twee zijn voortreffelijk op elkaar ingespeeld.

Fons Jansen als 'Engel van de week'

Een enkel grapje van Fons Jansen mag op deze plaats wel naverteld worden, al is het alleen maar om even een indruk te geven van de sfeer, waarin zijn humor zich beweegt. Fons Jansen zegt op een gegeven moment dat ook pastoors zijn cabaret hebben gezien. 'Eén zo'n pastoor zei na afloop tegen mij: 'nou, u maakt er een heel religieus circus van, niet?' Ik zeg 'jazeker, in de pauze kunt u de kerststalletjes bezichtigen.'

Een ander grapje: 'De pil is tegenwoordig in Nederland heel populair. Je kunt hem zó krijgen bij De Gruyter. Snoepje van de maand.' Volgens Fons Jansen is het toppunt van oecumenisch handelen: 'Een gereformeerde die zondags op een tandem rijdt, met een katholiek voorop.' Tot slot een grapje uit zijn nummer 'Kerkberichten': 'Wegens sterfgeval is het kerkhof morgen gesloten'.

Mime-speler

Fons Jansen is ook een uitstekend mimespeler, hetgeen hij bewijst in zijn creatie van de pastoor, die een huisbezoek aflegt.
Zeker niet onvermeld mag ik het slot van het programma laten, waarin Fons Jansen een beeld geeft van 'hoe het in de hemel is'. Als 'Engel van de week' vertelt hij, met de bezem in de hand, wat zich in het hemelrijk allemaal voor kan doen. Zijn fantasie, die toch al niet gering is, krijgt hier helemaal vrij spel en het resultaat is een hartveroverend en ook ontroerend staaltje van wijsheid en humor.

Ik geloof dat zij, die 'De Lachende Kerk' hebben gezien er beslist wat aan overhouden en misschien zelfs met meer kritiek hun standpunt zullen proberen te bepalen ten aanzien van het geloof. En er af en toe ook de humor van in zullen zien!

STEVEN KEY

HUMANISTISCH VORMINGSCENTRUM 'HET COORNHERTHUIS'

Hoofdstraat 84 — Driebergen

In het Coornherthuis worden regelmatig bezinningsbijeenkomsten gehouden voor militairen.
Er wordt daarbij gesproken over allerlei levensvragen. Daarnaast zijn er boeiende programma's over hedendaagse kunst.
Iedere militair kan hiervoor uitzonderingsverlof krijgen.
Wie iets gevoelt voor deelname aan zo'n bijeenkomst vulle het onderstaande formulier in en sture het op naar het Coornherthuis.

Ondergetekende ..... (naam, voorletters, rang)

..... (landmacht/luchtmacht)

Registratienummer .....

Onderdeel .....

Gelegerd te .....

..... (volledig militair adres)

wenst deel te nemen aan een Vormings- en Bezinningsbijeenkomst van het Humanistisch Thuisfront in het Coornherthuis te Driebergen in de maand

..... (maand van deelname).

Handtekening:

Nederlandse Jazz

Het jazzpubliek in Nederland is vrij bescheiden van omvang en niet in staat, althans niet genegen al te vaak de 15 à 20 gulden uit te geven die een LP nog altijd kost. De verkoopcijfers van jazzplaten liggen hier dan ook op een tamelijk laag niveau, variërend van enige tientallen tot een paar duizend. In het laatste geval spreekt men van een hit, wel een verschil met de lichte muziek waar men de omzet in tienduizenden, liefst honderdduizenden telt. Dat het voor de platenmaatschappijen niettemin economisch verantwoord blijft jazz-LP's uit te brengen, hangt natuurlijk samen met het feit dat Nederland slechts een klein onderdeel van de wereldmarkt vormt, en dat vele kleine omzetjes nog altijd één grote maken.

Voor opnamen van Nederlandse jazzmusici ligt de zaak anders. Uitzonderingen als de Dutch Swing College Band en (in mindere mate) Rita Reys daargelaten, moeten Nederlandse jazzplaten het bijna uitsluitend van de binnenlandse markt hebben, en de Nederlandse fans zijn eigenlijk maar matig geïnteresseerd in jazzplaten van eigen bodem.

Het ligt voor de hand dat de zakelijk redenerende platenmaatschappijen niet genegen zijn vaak Nederlandse musici naar de studio's te halen. Elke slecht verkochte Nederlandse plaat is voor hen een argument tegen verdere pogingen. Ik hoop dan ook dat de hieronder besproken platen, waarvan de eerste en de derde toch waarachtig wel interessant zijn, nu eens een redelijke omzet halen. Misschien krijgt dan de beste Nederlandse groep, het Misja Mengelberg-Piet Noordijk-kwartet, ook nog eens de kans een plaat te maken.

Klarinettist-saxofonist Herman Schoonderwalt was de eerste winnaar van de vorig jaar op initiatief van Vrije Volk-jazz-redacteur Ben Bunders ingestelde Grote Prijs van de Nederlandse Jazz. De LP die er het gevolg van was, 'The Winner' (Philips 12921 PL), werd helaas pas in april van dit jaar opgenomen, zodat Schoonderwalt al weer uit de publiciteit was geraakt toen de plaat op de markt kwam.

Schoonderwalt mag dan niet meer zo 'in het nieuws' zijn, de muziek die hij maakt is boeiend genoeg om op eigen kracht het publiek te bereiken. De eerste plaatkant bevat vier stukken door een kwartet met de leider op klarinet; de keerzijde laat Schoonderwalt als altist horen met een septet en een elfmans orkest.

Twintig minuten klarinetmuziek is naar mijn smaak wat veel van het goede, het instrument leent zich nu eenmaal niet bijzonder voor moderne jazz, zelfs niet in Schoonderwalts vaardige handen. Het sublieme basspel van Ruud Jacobs vormt echter een pluspunt. Hij en Jacques Schols (op de tweede kant) bewijzen nog eens hoe rijk ons land met bassisten gezegend is.

Die tweede kant laat Schoonderwalt in topvorm horen. Men heeft hem wel eens verweten dat hij in zijn drang naar een gave toon en mooi afgeronde melodische ideeën soms vergeet dat jazz muziek is die recht uit het hart moet komen. Hij blijkt hier het juiste evenwicht tussen gevoel en verstand te hebben gevonden, wat resulteert in een aantal soli van welhaast Amerikaanse allure. Hij wordt daarbij geholpen door de voortreffelijke ritme-sektie (Rob Madna piano, Schols bas, Cees See drums) en de sterke arrangementen van Madna, Jerry van Rooyen en Cees Smal.

Van de andere solisten overtreft Smal zichzelf met een redelijke solo op bugel, en bewijst Madna dat hij sinds zijn Horace Silver-jaren niet heeft stilgestaan. Helaas — en dat is kenmerkend voor veel Nederlandse jazzmusici — loopt hij meer achter de Amerikaanse ontwikkelingen aan dan dat hij zijn eigen weg zoekt.

Als geheel is 'The Winner' niettemin een LP waar de betrokkenen trots op kunnen zijn. Ik geloof niet dat er binnen de beperkte mogelijkheden die er voor Nederlandse musici zijn, spoedig een betere plaat gemaakt zal worden.

Rita bij DSC

Zangeres Rita Reys en de musici van het Pim Jacobs trio zijn waarschijnlijk de bekendste Nederlandse jazzmensen. Voor Rita zijn aan dit welverdiende succes vele jaren van hard, weinig lucratief werk vooraf gegaan. Men kan het haar nauwelijks kwalijk nemen, wanneer ze tussen haar pure jazzplaten af en toe ook eens een commerciële poging waagt. Na de bossa nova-hits en de Beatlesuccessen heeft ze nu 'Jazz Sir, that's our baby' (Philips P 12903 L) gemaakt, een LP met twaalf songs uit de jaren twintig en dertig, waarop ze wordt begeleid door de Dutch Swing College Band.

Wie van deze ongewone combinatie sensationele dingen had verwacht, komt bedrogen uit. De DSC-band demonstreert zijn grote routine en behoorlijke technische vaardigheid, maar de solisten kunnen niet verbergen dat ze muzikaal vrijwel niets te zeggen hebben. Ik werd vooral geïrriteerd door de banaliteiten van trompettist Ray en trombonist Dick Kaart, die menen een soort 'gay twenties'-sfeer te moeten oproepen.

Rita Reys' zang staat als altijd op een behoorlijk peil; vergelijking van deze opnamen met de dixielandpogingen van meisjes als Anneke Grönloh kan tot verhelderende resultaten leiden. Dat alles neemt natuurlijk niet weg dat de zangeres in deze omgeving moeilijk tot topprestaties kan komen. De liefhebbers van moderne jazz-zang kan ik alleen maar aanraden een van Rita's vele andere platen aan te schaffen.

RITA REYS
. . . samen met DSC . . .

Niet de enige

Rita Reys is wel de bekendste, maar lang niet de enige Nederlandse jazz-zangeres. Het verfijnde talent van een Ann Burton wacht nog steeds op erkenning. De jeugdige Leddy Wessel heeft meer geluk gehad. Herman Batelaan, de manager van de tiener-band The Jumping Jewels, liet haar debuteren op een LP van deze groep. Daarna kreeg ze de kans een eigen single op te nemen, begeleid door het trio van organist Jack van Poll (Fontana Jazz Expres YF 278055).

Twee vertolkingen zijn natuurlijk wel wat weinig om een oordeel op te baseren, maar het is in elk geval duidelijk dat Leddy Wessel een voortreffelijke vocaliste kan worden. Men hoort dat ze wel degelijk improviseert, haar timing is uitstekend en men kan haar voor deze eerste keer de incidentele onzuiverheden en de clichés tijdens het scat-vocal wel vergeven.

'The party's over' is een ballad die bepaald geen boeiend melodisch materiaal vormt, maar Leddy's zeer muzikale variaties maken veel goed. 'Sing sing sing', het oude Benny Goodman-spektakelstuk, krijgt van haar een subtiele maar daarom niet minder swingende vertolking. Het zal wel van de verkoop van dit singletje afhangen of Leddy Wessel ooit nog eens een LP mag maken. Hier ligt duidelijk een taak voor het Nederlandse jazzpubliek.

BERT VUIJSJE